

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Türkiye’de engelli bireylerin emeklilik, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, istihdam, erişilebilirlik, bakım hizmetleri ve bağımsız yaşam hakkı alanlarında karşı karşıya kaldığı yapısal sorunların; engelli bireylerin sosyal yardıma bağımlı kılınmasına yol açan mevcut politika anlayışının; kamu kurumlarında engelli istihdamını daraltmaya yönelik düzenleme girişimlerinin; özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinde yaş sınırı uygulamasının; medikal ve sarf malzeme desteklerinin yetersizliğinin; engelli kadınlar, çocuklar ve yoksul haneler açısından derinleşen çoklu ayrımcılık biçimlerinin bütün yönleriyle araştırılması; 15 Mayıs 2025 tarihinde engelli bireylerin toplumsal hayata katılmalarının güçlendirilmesi, karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve bu sorunlara kalıcı çözümler üretilmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırma Komisyonu’nun çalışmalarına rağmen neden somut ve kalıcı bir iyileşme sağlanamadığının ortaya konulması ve hak temelli, eşitlikçi, erişilebilir ve kamusal sorumluluğa dayalı politikaların belirlenmesi amacıyla Anayasa’nın 98’inci ve İçtüzüğü’nün 104 ve 105’inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

ÖZGÜL SAKİ
İstanbul Milletvekili

ÖZET GEREKÇE

Türkiye’de engelli bireylerin karşı karşıya kaldığı sorunlar, sosyal devlet ilkesinin gerektirdiği hak temelli yaklaşımın açık ve sistematik biçimde gerisinde bırakılmıştır. AKP iktidarı döneminde engellilik politikaları bilinçli bir tercihle “hak” ekseninden koparılmış; yardım, sadaka ve bakım odaklı bir modele indirgenmiştir. Bu yaklaşım, engelli bireylerin eşit yurttaşlık hakkını, bağımsız yaşam kurma imkânını ve toplumsal katılımını zayıflatmakla kalmamış; kamusal sorumluluğu aileye devreden, bireyleri ekonomik ve sosyal olarak bağımlı kılan bir düzen üretmiştir.

Emeklilik hakkına erişimin zorlaştırılması, sosyal yardımların yetersizliği, sağlık desteklerinin piyasa gerçeklerinin gerisinde bırakılması, istihdam kotalarının uygulanmaması, eğitim hakkının daraltılması ve erişilebilirlik yükümlülüklerinin sistematik biçimde ertelenmesi; engelli bireylerin yaşamını güvencesizleştiren bütünlüklü bir politika setine işaret etmektedir. Engelli aylıklarının ve bakım desteklerinin temel yaşam maliyetlerini karşılamaktan uzak

olması, medikal ürünlerin erişilemez hale gelmesi ve istihdam olanaklarının daraltılması, engelli bireyleri yoksulluk ve sosyal dışlanma riskiyle baş başa bırakmaktadır.

Özellikle engelli kadınlar açısından çoklu ayrımcılık derinleşmekte; bakım yükünün kadınlara devredilmesiyle toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmektedir. Yerel yönetim hizmetlerinde bölgesel eşitsizlikler artmakta, merkezi idarenin kısıtlayıcı politikaları nedeniyle engelli bireyler yaşadıkları yere göre farklı hak düzeyleriyle karşı karşıya kalmaktadır.

Bu tablo, engellilik alanında yaşanan sorunların münferit değil, doğrudan AKP iktidarının sistematik ve ideolojik politika tercihlerinin sonucu olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Engelli bireylerin hak temelli, eşitlikçi ve kamusal sorumluluğu esas alan bir yaklaşımla yeniden ele alınması zorunludur. Bu nedenle mevcut politikaların sonuçlarının bütün boyutlarıyla incelenmesi ve kalıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Meclis araştırması açılması kaçınılmazdır.

GEREKÇE

Türkiye’de engelli bireylerin karşı karşıya kaldığı sorunlar, sosyal devlet ilkesinin gerektirdiği hak temelli yaklaşımın oldukça gerisinde kalmaktadır. Engellilik hâli, AKP iktidarı döneminde kamusal politikalar çerçevesinde sistematik biçimde bir “yardım” ve “bakım” meselesine indirgenmiş; bireylerin eşit yurttaşlık hakkı, bağımsız yaşamı ve toplumsal katılımı bilinçli tercihlerle ikinci plana itilmiştir. Oysa engelli bireylerin hakları, bir lütuf ya da sosyal yardım konusu değil; anayasal güvence altında bulunan temel insan haklarıdır.

Engelli bireylerin emeklilik hakkına erişimi, AKP iktidarı döneminde yapılan düzenlemelerle birlikte giderek zorlaşmıştır. Özellikle 2008 yılı sonrasında yürürlüğe giren değişiklikler, emeklilik koşullarını ağırlaştırmış ve engelli bireyler için erken emeklilik imkânlarını fiilen sınırlandırmıştır. Kanser ve kronik hastalıklar gibi ciddi sağlık sorunları bulunan bireyler dahi emeklilik hakkına erişmekte güçlük çekmektedir. Hastalıkların ilerlemesi nedeniyle çalışma gücünü kaybeden bireyler için yeterli sosyal güvence sağlanamaması, yaşam güvencesini ciddi biçimde zayıflatmaktadır. Mevcut sistem, engelli bireylerin sosyal güvenlik hakkını korumaktan uzak olup emeklilikte adalet talebini büyötmektedir.

Engelli bireylere sağlanan aylıklar, “muhtaçlık” kriterine dayalı bir sistem üzerinden belirlenmekte ve bu yönüyle hak temelli bir sosyal güvence sunmamaktadır. 2026 yılı itibarıyla yüzde 70 ve üzeri engelli bireyler için ödenen aylık yaklaşık 6.765 TL, yüzde 40 ile yüzde 69 arasında engellilik oranına sahip bireyler için 5.103 TL ve 18 yaş altı engelli bireyler için yine 5.103 TL düzeyindedir. Evde bakım yardımı ise 13.878 TL civarındadır. Ancak bu ödemeler, günümüz ekonomik koşullarında temel yaşam maliyetlerini karşılamaktan uzak kalmakta ve bireylerin bağımsız yaşam kurmasını desteklememektedir. AKP iktidarının sosyal politika anlayışı, engelli bireyleri hak sahibi yurttaşlar olarak değil, yardıma bağımlı bireyler olarak konumlandırmakta; hane geliri esaslı sistem üzerinden bireyleri aileye bağımlı hale getirerek kamusal sorumluluğu geri çekmektedir.

Engelli bireylerin günlük yaşamlarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları medikal ürünler ve sarf malzemeleri, artan enflasyon karşısında erişilemez hale gelmiştir. Sosyal Güvenlik

Kurumu tarafından sağlanan destekler, piyasa fiyatlarının oldukça gerisinde kalmaktadır. Örneğin hasta bezine yönelik aylık destek yaklaşık 830 TL düzeyinde olup, bu tutar gerçek ihtiyacın yalnızca sınırlı bir kısmını karşılayabilmektedir. Protez ve ortez gibi hayati öneme sahip cihazların maliyetleri ise ciddi düzeylere ulaşmıştır. Basit bir protez yaklaşık 15.000 ila 20.000 TL arasında değişirken, daha gelişmiş protezlerin maliyeti 80.000 TL'nin üzerine çıkabilmektedir. AKP iktidarı, bu alandaki destekleri güncellemek suretiyle engelli bireyleri fiilen sağlık hizmetlerinden dışlayan bir politika izlemektedir.

Engelli bireylerin istihdama katılımı, yapısal sorunlar nedeniyle oldukça sınırlı kalmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu ve çeşitli araştırma kuruluşlarının verileri, engelli bireylerin işgücüne katılım oranının genel nüfusa kıyasla dramatik biçimde düşük kaldığını; işsizliğin yüksek seyrettiğini ve istihdama katılanların büyük bölümünün güvencesiz işlerde çalıştığını ortaya koymaktadır. Sivil toplum verileri, 16 yaş üstü engelli bireylerin yaklaşık yüzde 35'inin yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında yaşadığını göstermektedir. Bu tablo, AKP'nin istihdam politikalarının engelli bireyleri kapsamak bir yana, onları yapısal yoksulluğa mahkûm ettiğini göstermektedir.

Özel sektörde uygulanması gereken yüzde 3 oranındaki engelli istihdam kotası çoğu zaman fiilen uygulanmamakta, denetim mekanizmaları bilinçli biçimde etkisiz bırakılmaktadır. Bununla birlikte 2025-2026 döneminde kamuoyuna yansıyan düzenleme tartışmaları, engelli istihdamını genişletmek yerine daraltma yönünde bir politika tercihine işaret etmektedir. Özellikle kamu kurumlarında engelli istihdamına ilişkin kadro hesaplama yöntemlerinin değiştirilmesi ve 1000'in altında kadroya sahip kurumlarda engelli çalıştırma zorunluluğunun kaldırılmasının tartışılması, AKP iktidarının engelli bireylerin kamu istihdamına erişimini daraltma yönünde açık bir irade ortaya koyduğunu göstermektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verilerine göre 2025 yılı itibarıyla kamuda istihdam edilen engelli memur sayısı 82 bin 626'ya ulaşmış olsa da, bu sayı toplam kamu istihdamı içindeki pay dikkate alındığında yetersizdir. AKP iktidarı artışı mutlak sayılar üzerinden sunarak gerçek tabloyu gizlemekte; oran bazında eşit temsilin sağlanamaması gerçeğini görünmez kılmaktadır. e-KPSS ile yerleşen engelli bireylerin atanma süreçlerinde yaşanan gecikmeler ve yetersiz kadrolar, çalışma hakkının fiilen engellenmesi anlamına gelmektedir.

Engelli bireylerin eğitim hakkına erişimi de AKP döneminde gerilemiştir. 5378 sayılı Kanun kapsamında özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin 26 yaş ile sınırlandırılması, yaşam boyu öğrenme hakkının açık ihlalidir. Bu uygulama, engelli bireylerin gelişim sürecini kesintiye uğratmakta ve eğitim hakkını daraltmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı verileri ve sivil toplum değerlendirmeleri, kapsayıcı eğitim uygulamalarının yetersiz olduğunu ve özellikle yoksul hanelerde yaşayan engelli çocukların eğitim sisteminin dışına itildiğini ortaya koymaktadır.

Erişilebilirlik alanında da tablo ağırdır. Yasal düzenlemelere rağmen kamu binaları, ulaşım sistemleri ve kent altyapısında erişilebilirlik sağlanmamaktadır. AKP iktidarı bu yükümlülükleri sürekli erteleyerek erişilebilirliği bir hak olmaktan çıkarmış, uygulanmayan bir yükümlülüğe dönüştürmüştür.

Engelli kadınlar açısından durum daha da ağırdır. Engelli kadınlar çoklu ayrımcılığa maruz kalmakta; istihdama erişimde dışlanmakta, şiddete karşı daha korumasız bırakılmakta ve bakım yükü altında yaşamaktadır. Evde bakım hizmetlerinin kadınlara yüklenmesi, AKP'nin sosyal politikalarının kamusal sorumluluğu aileye, aile içinde ise kadınlara devrettiğini açıkça göstermektedir.

Yerel yönetim hizmetleri incelendiğinde, merkezi idarenin kısıtlayıcı politikaları nedeniyle büyükşehirler dışında hizmetlerin son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, engelli bireylerin yaşadıkları yere göre farklı hak düzeyleriyle karşılaşmasına neden olmaktadır.

Uluslararası sözleşmeler bağımsız yaşam ve eşit katılımı güvence altına alsada, AKP iktidarı bu yükümlülükleri uygulamada yerine getirmemektedir. Engelli örgütlerinin karar süreçlerinden dışlanması, politika üretiminin yukarıdan ve dışlayıcı biçimde yürütüldüğünü göstermektedir.

Engellilik meselesi, bireysel bir durum değil; doğrudan insan onuru ve toplumsal adalet meselesidir. Ancak AKP iktidarı, sağlamcı bir anlayışla “makbul ve ideal beden” tasavvuru üzerinden kamusal alanı şekillendirmekte ve engelli bireyleri bu alanın dışında bırakmaktadır. Bu durum, engelli bireylere yönelik yapısal bir şiddet biçimidir.

Bütün bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, engellilik alanında yaşanan sorunların münferit eksikliklerden değil, AKP iktidarının sistematik politika tercihlerinden kaynaklandığı açıkça görülmektedir.

Bu bağlamda, “engelli bireylerin toplumsal hayata katılmalarının güçlendirilmesi, karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve bu sorunlara kalıcı çözümler üretilmesi” amacıyla kurulan Meclis Araştırma Komisyonu’nun çalışmaları, önerileri incelenmeli; uygulamaya dönük somut adımların neler olduğu ortaya konulmalıdır. Mevcut komisyona rağmen engelli yurttaşların eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik alanlarındaki giderek derinleşen sorunları bütün yönleriyle incelenmelidir. Erişilebilirlik, istihdam, sosyal destek, eğitim, yerel yönetim hizmetleri ve uluslararası yükümlülükler alanındaki ihlaller detaylı biçimde araştırılmalı ve bu ihlallerin siyasi, ekonomik, idari ve toplumsal nedenleri araştırılmalıdır.

1	SÜMEYYE BOZ ÇAKI	MUŞ	
2	AYTEN KORDU	TUNCELİ	
3	SERHAT EREN	DİYARBAKIR	
4	DİLAN KUNT AYAN	ŞANLIURFA	
5	GÜLCAN KAÇMAZ SAYYİĞİT	VAN	
6	NEVROZ UYSAL ASLAN	ŞIRNAK	
7	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	
8	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	
9	VEZİR COŞKUN PARLAK	HAKKARİ	
10	ALİ BOZAN	MERSİN	
11	SALİHE AYDENİZ	MARDİN	
12	GÜLDEREN VARLI	VAN	
13	BERİTAN GÜNEŞ ALTIN	MARDİN	
14	BERDAN ÖZTÜRK	DİYARBAKIR	
15	ZEYNEP ODUNCU KUTEVİ	BATMAN	
16	CENGİZ ÇİÇEK	İSTANBUL	
17	MEHMET KAMAÇ	DİYARBAKIR	
18	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
19	GEORGE ASLAN	MARDİN	
20	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	